

JÓZEF BRODA

Historia i dokonania Polskiego Towarzystwa Leśnego

History and achievements of the Polish Forest Society

Abstract: This report covers a review of the history of the Polish Forest Society, its entire history of almost 120 years of existence, with division into three principal periods: partitions, inter-war, and post-war periods. There is much place devoted to present preconditions that influenced the establishing the Society and later changes in its organisational structure and scope of activity.

Keywords: statutes, general assembly, activity of Society, memorials, petitions

Wstęp

W 1982 r. obchodzono uroczyste 100-lecie istnienia Polskiego Towarzystwa Leśnego. Jednak setny Zjazd Delegatów Oddziałów tego Towarzystwa przypadał dopiero w 2000 roku. Tak duża rozpiętość w czasie – mimo że od początku trzymano się zasady, aby co roku odbywały się zjazdy Towarzystwa – wynikała z ważnych przyczyn obiektywnych. I tak: w 1885 r. nie odbyło się w Stryju zgromadzenie członków nowo powstałego Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego z powodu ogromnego pożaru w tym mieście; w 1893 r. odwołano planowane zgromadzenie z powodu wybuchu epidemii cholery; zjazdów nie było też w czasie I wojny światowej, mimo że Towarzystwo nie przerwało swej działalności i nadal ukazywał się "Sylwan", jego organ; z kolei w latach 1925-1927 zaistniała 3-letnia zwłoka między powstaniem Polskiego Towarzystwa Leśnego a pierwszym zjazdem delegatów PTL (1928); wreszcie okres II wojny światowej i początek okresu powojennego, kiedy działalność Towarzystwa była zawieszona; pierwszy po wojnie walny zjazd odbył się w końcu w 1946 r.

Niniejszy przegląd dziejów Polskiego Towarzystwa Leśnego obejmuje całą jego blisko 120-letnią historię z podziałem na trzy zasadnicze okresy: zaborów, międzywojenny i powojenny. W przeglądzie tym sporo miejsca poświęcono przedstawieniu uwarunkowań, jakie miały wpływ na powstanie Towarzystwa oraz na późniejsze zmiany w jego strukturze organizacyjnej i zakresie działalności.

Galicyskie i Małopolskie Towarzystwo Leśne (1882-1919-1925)

Zmiany własnościowe i dewastacyjne wyręby w lasach galicyjskich

Wiek XIX był okresem, w którym kształtowało się w Europie nowoczesne gospodarstwo leśne – już na podstawach naukowych, przede wszystkim dzięki rozwojowi nauk przyrodniczych. Jednak na ziemiach polskich rozwój ten przebiegał ze znacznym opóźnieniem, poważnymi zaniedbaniami i nierównomiernie z powodu braku własnej państwowości i podziału kraju na zabory. Ponadto w zaborach austriackim i pruskim, później również w rosyjskim, duże obszary byłych narodowych dóbr i lasów przeszły w ręce prywatne, rozprzedane przez rządy zaborcze.

Wystarczy przytoczyć, że w zaborze austriackim – o tym zaborze będzie tu najwięcej, gdyż tam najwcześniej zaczęły się organizować polskie zrzeszenia leśne – pierwsze rozporządzenie w sprawie sprzedaży majątków państwowych ukazało się już w trzy lata po pierwszym rozbiórce Polski (w 1775 r.). Odtąd co kilka lub kilkanaście lat – w przypadkach zwiększonych potrzeb państwa – rząd wiedeński uciekał się do tego rodzaju operacji. W następstwie tego w ciągu około stu lat: od pierwszego rozbioru Polski (1772) do uzyskania przez Galicję autonomii (w 1869 r.), obszar lasów narodowych na tym terenie zmniejszył się aż o 2/3, z około 32% ogólnej powierzchni leśnej do nieco ponad 10%.

Skutki tej polityki gospodarczej Wiednia można zilustrować danymi dotyczącymi udziału państwowej własności leśnej na początku okresu międzywojennego, z tym że do tego czasu sytuacja uległa już pewnej poprawie. Otóż według statystyki z 1923 r. lasy państwowe w woj. krakowskim stanowiły tylko 8,8% powierzchni leśnej województwa (która wynosiła 21%), w woj. lwowskim było tych lasów jeszcze mniej, bo tylko 4,2% (przy lesistości województwa 23%). Województwo tarnopolskie w ogóle nie miało lasów państwowych, a jedynie w woj. stanisławowskim lasy państwowe stanowiły 45,5% ogólnej powierzchni leśnej województwa. Utrzymanie się w tym województwie tak dużego procentu lasów państwowych wynikało z tego, że w XIX wieku dostęp do tych odległych krańców zaboru był utrudniony (przy braku kolei żelaznej i odpowiednich dróg wodnych do spławu drewna). Wskutek tego nie było chętnych w nabywaniu tamtejszych lasów i tylko dlatego przetrwały one w całości do okresu międzywojennego.

Należy dodać, że sprzedaże państwowych dóbr i lasów miały miejsce również w zaborze pruskim, ale trwały one krótko i nie przybrały tak wielkich rozmiarów. W Królestwie Polskim natomiast rozpoczęły się one na dużą skalę dopiero po powstaniu styczniowym. Uzyskanie przez Galicję autonomii w 1869 r. kończyło okres trwonienia dóbr narodowych przez rząd zaborczy. Lasy państwowe przeszły pod zarząd władz autonomicznych Galicji, zostały otoczone należyłą opieką, były urządzone i nowoczesnie zagospodarowywane.

Nie eliminowało to jednak dewastacyjnych wyrębów i kurczenia się powierzchni leśnej w Galicji. Punkt ciężkości przesunął się bowiem z lasów państwowych na lasy prywatne, stanowiące tam około 72%, a łącznie z lasami gminnymi przeszło 3/4 ogólnej powierzchni leśnej zaboru. Od połowy XIX w. głównie lasy prywatne stawały się obiektem intensywnej eksploatacji w celach handlowych przez różnego rodzaju firmy i spółki handlowe, przeważnie zagraniczne lub z obcym kapitałem, również przez indywidualnych przedsiębiorców i kupców drzewnych, a także przez różnych dorobkiewiczów i malwersantów.

Nabycie nieruchomości ziemskiej odbywało się niezwykle łatwo: wystarczyło wpłacić 1/4 ceny zakupu i po załatwieniu formalności od razu wchodziło się w posiadanie zakupionego obiektu. Nabywca zwykle niezwłocznie przystępował do wyrębu lasu, za sprzedane drewno spłacał dług, a reszta pozostawała mu za darmo.

Oto, co pisał w 1894 r. na łamach "Sylwana" znany leśnik M. Małaczyński na temat gospodarki w lasach prywatnych: *W ten to pojedynczy sposób pozbyliśmy się pod płaszczykiem systematycznego użytkowania, nagle, a więc prawie za bezcen – naszych dąbrów i borów. Tak doprowadziliśmy najpiękniejsze drzewostany do ruiny. Tak wyczerpaliśmy zapasy w ciągu lat czterdziestu.*

Ten proces dewastacji i wylesień utrzymywał się dalej, aż do pierwszej wojny światowej, jak stwierdza inny autor, J. Szymusik ("Sylwan" 1909): *Tępienie lasów, wprost już bezmyślne i zbrodnicze, szerzy się jak zaraza, zataczając coraz szersze kręgi. Przodują w tym przede wszystkim powiaty podkarpackie, które właśnie z powodu górzystego położenia swego odznaczać by się powinny gospodarstwem najbardziej postępowym.*

Powstanie i działalność Galicyjskiego (od 1919 r. Małopolskiego) Towarzystwa Leśnego

Prowadzona na wielką skalę dewastacja lasów i pogoń za doraźnym zyskiem musiały niepokoić światlejszych właścicieli ziemskich i skłaniać ich do organizowania się celem uświadamiania szerokiego ogółu posiadaczy lasów o zgubnych skutkach takiego "gospodarowania". Inicjatorami zorganizowania odpowiedniego zrzeszenia leśnego byli oczywiście tamtejsi leśnicy, ale ich głos – ze względu na niewielką liczbę posiadających wyższe wykształcenie – nie mógł być dostatecznie słyszany. Jak pisał wybitny leśnik galicyjski, Henryk Strzelecki, w połowie XIX wieku "zawodowo wykształconych leśników Polaków policzyć można było na palcach". W tej sytuacji do idei zorganizowania w Galicji towarzystwa leśnego należało przekonać przede wszystkim przedstawicieli prywatnej wielkiej własności leśnej. Warto tu przytoczyć, że w Galicji na przełomie XIX/XX wieku prawie 68% powierzchni leśnej było w rękach właścicieli dużych majątków, z lasami powyżej 500 ha powierzchni. Tak zdecydowana przewaga wielkiej prywatnej własności leśnej, to w dużej mierze rezultat prowadzonych w przeszłości sprzedaży przez rząd austriacki.

Pierwszą próbą zorganizowania w Galicji towarzystwa leśnego było powołanie w Krakowie w 1850 r. Zachodniogalicyskiego Towarzystwa Leśnego z inicjatywy Alberta Thieriota, nadleśniczego i kontrolera lasów rządowych w okręgu krakowskim. Jednak zrzeszenie to skupiało głównie leśników niemieckojęzycznych, również wydawane czasopismo wychodziło w języku niemieckim. Po przeniesieniu służbowym Thieriota na Morawy, a następnie do Triestu towarzystwo to nie przejawiało większej żywotności i w 1865 r. zostało włączone do Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego, jako jego sekcja, która też figurowała raczej tylko na papierze.

Właściwą trwałą organizacją na terenie tego zaboru, zrzeszającą leśników – Polaków i prywatnych właścicieli lasów, stało się utworzone w 1882 r. Galicyjskie Towarzystwo Leśne. Jego powstanie należy zawdzięczać przede wszystkim wspomnianemu wyżej Henrykowi Strzeleckiemu, od 1874 r. dyrektorowi Krajowej Szkoły Lasowej we Lwowie. W 1877 r. podczas trwania krajowej wystawy we Lwowie 19 leśników na spotkaniu w dniu

19 września postanowiło podjąć starania o utworzenie towarzystwa leśnego. Na czele komitetu organizacyjnego stanął H. Strzelecki. Na rozesłaną odezwę w liczbie dwóch tysięcy egzemplarzy w sprawie przystąpienia do stowarzyszenia otrzymano 338 pozytywnych odpowiedzi. Za szczególnie cenne uznano zgłoszenia wielu właścicieli dużych obszarów leśnych.

Pierwsze walne zgromadzenie członków tworzącego się zrzeszenia odbyło się 3 września 1882 r. we Lwowie, na które przybyło 105 osób. Po przyjęciu statutu i zaakceptowaniu sprawozdania komitetu organizacyjnego wybrano zarząd ("Wydział") oraz jego przewodniczącego w osobie Romana Potockiego, właściciela dobrze prowadzonych dóbr w obwodzie chrzanowskim (Krakowskie). Na zebraniu tym podjęto uchwałę w sprawie przyznawania honorowego członkostwa osobom szczególnie zasłużonym dla Towarzystwa. Pierwszym członkiem honorowym GTL został wybrany (na tym zebraniu) Henryk Strzelecki. Szczególnie zaś ważną uchwałą było upoważnienie Wydziału (zarządu) do wydawania własnego czasopisma leśnego, które pod nazwą "Sylwan" zaczęło wychodzić od początku następnego roku (1883).

W 1883 r. postanowiono powołać w poszczególnych powiatach delegatów terenowych Towarzystwa w celu utrzymywania żywszej łączności z członkami. W 1886 r. w ich miejsce powołano członków-korespondentów.

Statut GTL przewidywał, że członkiem Towarzystwa mógł być każdy, "kto przez odbyte studia, stanowisko, albo zajęcie daje rękojmię, iż zdoła brać udział w pracach Towarzystwa". Wśród członków zdecydowanie przeważali przedstawiciele lasów prywatnych: leśnicy z tych lasów (ok. 62% ogólnej liczby członków GTL) i właściciele lasów (15%) stanowili razem około 77% ogółu członków Towarzystwa; udział leśników z lasów państwowych wynosił około 23%.

Te proporcje i podział społeczny miały nawet odbicie w tytule organu Towarzystwa – "Sylwanie". Oto pełny tytuł tego periodyku: "Sylwan – czasopismo miesięczne dla leśników i właścicieli lasów – organ Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego".

Ogólna liczba członków GTL wahała się przeciętnie od około 550 do około 750, wyjątkowo w 1884 r. było 949 członków, a najmniej w 1902 r. – 470 członków, co stanowiło nawet znacznie mniej niż podczas I wojny światowej (ok. 630 członków).

Niepisaną regułą było, że funkcję prezesa Towarzystwa pełnili kolejno przedstawiciele prywatnej wielkiej własności ziemskiej i leśnej. Jedynie w okresie I wojny światowej funkcję tę sprawował przejściowo wiceprezes (C. Kochanowski) w związku ze śmiercią prezesa (J. Tyszkiewicza). Pierwszym prezesem w odrodzonej Polsce został ponownie przedstawiciel ziemian. Ta zasada była jedną z przyczyn późniejszego rozłamu w oddziale lwowskim PTL. W okresie zaborów praktyka powierzania funkcji prezesa przedstawicielom wielkiej własności ziemskiej miała tę dobrą stronę, że w sytuacjach kryzysowych wspierali oni finansowo Towarzystwo, szczególnie wydawanie "Sylwana". Zresztą funkcja prezesa miała przeważnie znaczenie reprezentacyjne, pracami Towarzystwa kierował zwykle wiceprezes. Pierwszym w historii Towarzystwa prezesem, nie reprezentującym prywatnej własności leśnej, był dopiero wybrany w 1931 r. prof. Stanisław Sokołowski.

Walne zgromadzenia GTL odbywały się w zasadzie co roku, z wyjątkiem przeszkód losowych (jak np. w 1893 r. z powodu epidemii cholery). Zebrania miały charakter zjazdów, na których zapadały ważne decyzje dotyczące działalności statutowej Towarzystwa. Od początku jego istnienia przyjęł się zwyczaj, że w porządku dziennym walnych zgromadzeń, obok spraw organizacyjnych, znajdowały się „doniesienia z dziedziny gospodarstwa leśnego w ogóle, a szczególnie o stanie odnowień leśnych, o klęskach elementarnych, o szkodach wyrządzanych przez zwierzynę itd. Ponadto były wygłaszane referaty o aktualnych zagadnieniach z teorii i praktyki leśnej, połączone z dyskusją i zwiedzaniem ciekawych obiektów leśnych w terenie. Walne zjazdy i zebrania referatowe odbywały się w różnych miejscowościach Galicji.

Ważnym odcinkiem działalności Towarzystwa było wnoszenie memoriałów i petycji do władz centralnych i autonomicznych oraz udzielanie opinii i rad w sprawach fachowych. Memoriały kierowane do władz były jednocześnie publikowane w "Sylwanie". Szczególnie dużo uwagi poświęcono sprawie rewizji austriackiej ustawy lasowej z 1852 r., obowiązującej również w Galicji. Ponadto postulowano m.in. utworzenie okręgowych rad leśnych i centralnej krajowej, wprowadzenie przymusu dla właścicieli lasów zatrudniania fachowego personelu leśnego, likwidację enklaw leśnych, popieranie lokalnych inicjatyw w zakresie zalesiania nieużytków, utworzenia funduszu zapomogowego do zwalczania gradacji owadzich itd.

Wielkim osiągnięciem i zasługą zarządu GTL było zorganizowanie w Krakowie w 1907 r. ogólnego zjazdu leśników z okazji 25-lecia istnienia Towarzystwa, w którym wzięli udział również leśnicy z zaborów rosyjskiego i pruskiego. Ten pierwszy ponaddzielnicowy zjazd leśników był wyrazem troski o całość lasów na ziemiach polskich, jako wspólnego dobra narodowego. Zjazd wystąpił z wezwaniem, aby podobne zrzeszenia leśne zostały zorganizowane również w pozostałych zaborach oraz by uznały one wychodzący we Lwowie "Sylwan" za swój organ. Na zjeździe mówiono też o konieczności upaństwowienia w drodze wykupu lasów prywatnych o dużym znaczeniu gospodarczym lub ochronnym, nadmiernie niszczonej dewastacyjnymi wyrębami. Postulat ten po raz pierwszy pojawił się w 1901 r. na łamach "Sylwana". Wypowiedzi i uchwały na zjeździe krakowskim stały się hasłami i wskazaniemi dla następnych zjazdów leśników.

Wybuch I wojny światowej przerwał na krótko działalność Towarzystwa w związku z zajęciem Lwowa i wschodniej części Galicji przez wojska rosyjskie. Po ustąpieniu Rosjan w czerwcu 1915 r. Towarzystwo mogło wznowić swe działanie. Wielką w tym zasługą sekretarza i skarbnika zarządu, Zygmunta Demianowskiego, który uchronił akta i majątek Towarzystwa przed zniszczeniem.

W ciągu wojny władze Towarzystwa działały w uszczuplonym składzie. Z powodu nieodbycia w 1914 r. walnego zgromadzenia (wybuch wojny) wygasły mandaty ostatniego przedwojennego Wydziału (zarządu). Ponadto zmarł prezes Towarzystwa (J. Tyszkiewicz). Pracami GTL kierowali nadal: wiceprezes Cyryl Kochanowski oraz wspomniany Zygmunt Demianowski. W dalszym ciągu również ukazywał się "Sylwan" (choć w mniejszej objętości i niższym nakładzie), co było wielką zasługą jego redaktora (od 1905 r.) prof. S. Sokołowskiego.

W 1919 r. Galicyjskie Towarzystwo Leśne zmieniło nazwę na Małopolskie Towarzystwo Leśne, jednak zasięgiem swym nadal obejmowało tylko b. zabór austriacki. Również struktura organizacyjna MTL była taka sama jak poprzednio GTL. Dopiero w 1924 r. nastąpiły dość istotne zmiany w składzie Wydziału (zarządu). Wprowadził funkcja prezesa nadal pozostawała w rękach przedstawiciela ziemian (August Krasicki), ale członkami zarządu zostali już wyłącznie fachowi leśnicy (pracownicy nauki, urzędów leśnych i administracji leśnej).

Polskie Towarzystwo Leśne w okresie międzywojennym

Niekorzystne uwarunkowania dla rozwoju Towarzystwa

Odzyskanie przez Polskę niepodległości nie od razu stało się czynnikiem scalającym poszczególne dziedziny kraju w jedną całość. Dotyczyło to także stowarzyszeń leśnych. Dopiero w latach 1924-1925 przedstawiciele Małopolskiego Towarzystwa Leśnego, w wyniku porozumienia z czołowymi leśnikami z innych dziedzin Polski, podjęli starania o objęcie działalnością Towarzystwa obszaru całego kraju.

Po przygotowaniu nowego statutu Towarzystwa – w związku z planem przekształcenia go w stowarzyszenie ogólnopolskie – zostało zwołane na dzień 16 czerwca 1925 r. walne zgromadzenie jego członków z udziałem zaproszonych przedstawicieli innych zrzeszeń leśnych (było to 36. zgromadzenie od powstania GTL). Na tym zebraniu podjęto uchwałę o przekształceniu MTL w Polskie Towarzystwo Leśne, przyjęto nowy statut oraz powołano Tymczasową Radę Naczelną (zarząd główny), w skład której weszli członkowie dotychczasowego zarządu MTL, powiększonego o sześciu przedstawicieli z terenu byłej Kongresówki, trzech przedstawicieli z Poznańskiego oraz dwóch przedstawicieli z Kresów Wschodnich. Ponadto ustalono, że pierwsze ogólne zebranie członków Towarzystwa zostanie zwołane po utworzeniu przynajmniej dwóch oddziałów terenowych.

Zebranie takie odbyło się dopiero 23 lipca 1928 r. przy udziale delegatów oddziałów lwowskiego i nowo utworzonego warszawskiego. Nowy przewodniczący Rady Naczelnej PTL wezwał członków Towarzystwa do koleżeńkiego, fachowego i naukowego współdziałania w miejsce dotychczasowego rozbicia i podziałów na "właścicieli lasów czy ministerialnych dygnitarzy, leśników rządowych, czy prywatnych, augurów z za zielonego biurka, czy też ludzi żyjących ze swym lasem i jego potrzebami".

Oddziały PTL mogły powstać, gdy w danej miejscowości lub regionie zadeklarowało przystąpienie do tworzącego się oddziału co najmniej 50 osób. Jednak organizowanie oddziałów przebiegało bardzo powoli i z dużymi trudnościami. Poza oddziałem lwowskim, który praktycznie stanowił kontynuację Galicyjskiego, a następnie Małopolskiego Towarzystwa Leśnego – organizowanie tych podstawowych ogniw organizacyjnych w innych regionach kraju trwało aż do II wojny światowej i nie zostało zakończone.

Jako pierwszy – po oddziale lwowskim – powstał w 1927 r. oddział warszawski, co umożliwiło zwołanie pierwszego ogólnego zebrania członków Towarzystwa. Jednakże oddział ten – jak stwierdza jeden z autorów (S. Kasprzyk) – nie przejawiał żywszej działalności. Trudności były też z zorganizowaniem oddziału dla b. dzielnicy pruskiej i dla

południowo-zachodniej części kraju. Dopiero w 1934 r. powstały tam następne dwa oddziały: poznański i krakowski.

W celu ustalenia terytorialnych zasięgów poszczególnych oddziałów Rada Naczelna PTL dokonała podziału kraju na okręgi: do oddziału lwowskiego przydzielono województwa – lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie; do oddziału krakowskiego województwa – krakowskie i śląskie; do oddziału poznańskiego województwa – poznańskie i pomorskie, zaś do oddziału warszawskiego – pozostałe województwa. W 1937 r. powstał Oddział Ziemi Północno-Wschodnich z siedzibą w Lidzie, wkrótce przemianowany na oddział nowogródzki, który swoim zasięgiem objął województwa północno-wschodnie: wileńskie, nowogródzkie, poleskie i białostockie.

Tak mała liczba oddziałów PTL i nadzwyczaj powolny proces ich powstawania oraz nierównomierny podział kraju na okręgi wskazuje, że Towarzystwo nie miało w okresie międzywojennym sprzyjających warunków rozwoju. Należy nadmienić, że na początku tego dwudziestolecia istniały już lub powstawały regionalne stowarzyszenia leśne, zrzeszające leśników. Istniały jednak trudności w scalaniu się tych organizacji, a nawet w podejmowaniu współpracy. Powodów takiego stanu rzeczy można wymienić co najmniej trzy.

Po pierwsze, bardzo silne były odrębności dzielnicowe – po okresie zaborów. Zjazd leśników w Krakowie w 1907 r. był zaledwie pierwszą próbą ujmowania spraw leśnictwa w skali ogólnopolskiej. Za takie próby należy uważać także następne dwa zjazdy: w roku 1919 w Warszawie i w 1921 r. w Poznaniu. Było to jeszcze przed włączeniem w skład państwa polskiego ziem wschodnich i Wileńszczyzny, wytyczeniem granic na terenach plebiscytowych oraz przed przyłączeniem Wielkopolski i Pomorza do Polski (formalnie nastąpiło to w połowie 1922 r.).

Po drugie, między tworzącym się ogólnopolskim towarzystwem leśnym a działającym już od 1918 r. Związkiem Leśników Polskich (od 1923 r. Związkiem Zawodowym Leśników) istniała rywalizacja co do reprezentowania społeczności leśników. Związek Leśników Polskich – początkowo nie mający w swej nazwie określenia "zawodowy" – uważał się za jedyną tego rodzaju reprezentację w kraju zarówno pod względem fachowym, jak i ściśle zawodowym.

Warto tu przytoczyć uchwałę obradującego w Poznaniu w 1921 r. III Ogólnego Zjazdu Leśników, który uznając konieczność zjednoczenia wszystkich leśników w jednym związku zawodowym podjął jednocześnie następującą uchwałę: "Tworzenie odrębnych stowarzyszeń – poza związkiem – zjazd uznaje za szkodliwe" ("Las Polski" 1921). Uchwała ta odzwierciedlała wyrażone wyżej stanowisko ZZL w tej sprawie. Na łamach "Lasu Polskiego" (wówczas organu Związku) i w wystąpieniach na dorocznych zjazdach delegatów wypowiedziano się zdecydowanie przeciwko projektowi przekształcenia Małopolskiego Towarzystwa Leśnego w organizację ogólnopolską. Zarząd główny ZZL zalecił członkom Związku bojkotowanie organizującego się Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Jako trzecią przyczynę trudności organizacyjnych PTL należy wskazać, że również nie miało ono poparcia ze strony administracji lasów państwowych, zwłaszcza od czasu gdy do władzy doszedł Adam Loret, najpierw jako tzw. nadzwyczajny delegat ds. administracji

lasów państwowych, czyli pełnomocnik ministra (1926), a następnie jako kierownik nowo powstałej Dyrekcji Naczelnej LP (1931) i wreszcie jako dyrektor naczelny lasów państwowych (1933). Loret w swym dążeniu do usamodzielnienia lasów państwowych i przekształcenia ich w nowoczesny organizm gospodarczy oparł się nie na Polskim Towarzystwie Leśnym, lecz na Związku Zawodowym Leśników. Ze Związkiem Leśników był on związany prawie od jego początków, w latach 1923-1925 wchodził w skład zarządu Związku, w 1924 r. uczestniczył z jego ramienia w ustalaniu zasad skomercjalizowania lasów państwowych (przekształcenia ich w przedsiębiorstwo państwowe).

Stosunek Loreta do Związku zmienił się po 1926 r., od kiedy jako pełnomocnik ministra zaczął działać w interesie całości lasów państwowych. W jego zamierzeniu Związek Zawodowy Leśników miał go w tym wspierać oraz stanowić dla tej działalności szerokie zaplecze społeczne.

Nasuwa się tu pytanie, dlaczego Loret nie szukał oparcia dla swego programu w Polskim Towarzystwie Leśnym, które przecież miało w swych szeregach znacznie większą – niż w ZZL – liczbę fachowców z odpowiednim wykształceniem i doświadczeniem zawodowym. Bez wątplenia jednym z głównych powodów niechęci Loreta do PTL był zbyt mały udział w jego składzie przedstawicieli ALP i na odwrót – zbyt duży udział właścicieli lasów i leśników w służbie prywatnej. W połowie lat trzydziestych wśród członków PTL ci pierwsi (właściciele lasów) stanowili 14%, a leśnicy prywatni aż 52%, podczas gdy leśnicy z lasów państwowych tylko 34%, czyli prawie tak samo, jak w okresie zaborów. W sytuacji gdy Loret zmierzał konsekwentnie z jednej strony do przekształcenia lasów państwowych w dochodową i nowoczesnie zorganizowaną gałąź gospodarki krajowej, z drugiej zaś opowiadał się za upaństwowieniem lasów prywatnych lub przynajmniej poddaniem ich pod ściślejszy nadzór państwowy, nie mógł – przy tak wielkim procencie przedstawicieli prywatnej własności leśnej – liczyć na szersze poparcie ze strony PTL.

Wobec tego, tym większy był nacisk ALP na Związek Zawodowy Leśników. Po 1927 r. zwiększał się w ZZL także udział pracowników ALP – na wyraźne polecenie kierownictwa lasów państwowych. Dla przykładu można przytoczyć, że w 1932 r. w oddziale bydgoskim Związku na 38 tamtejszych nadleśnictw państwowych tylko pracownicy 3 nadleśnictw jeszcze nie przystąpili do ZZL. Jak donosi organ związkowy (11/1932), obecny na zebraniu oddziału przedstawiciel ALP – członek Związku "potępiwszy ich w ostrych słowach [...] wystąpił z wezwaniem do wszystkich zrzeszonych kolegów, aby tych dzikich leśników poddano bezwzględemu bojkotowi towarzyskiemu z nieuznawaniem ich za kolegów".

Równoległe z tym następowało obsadzanie stanowisk przewodniczących oddziałów przez leśników państwowych. W 1933 r. na 24 oddziały Związku Leśników: w jednym oddziale (Wilno) przewodniczącym był dyrektor dyrekcji okręgowej, w pięciu oddziałach funkcje te pełnili inspektorzy lasów państwowych, a w dalszych pięciu oddziałach – nadleśniczowie lasów państwowych. Od czasu, gdy w 1932 r. prezesem Związku został Marian Nagabczyński, oddany człowiek Loreta, zależność tej organizacji od kierownictwa lasów państwowych była prawie całkowita. W ten sposób ZZL stał się poniekąd ekspozyturą Dyrekcji Naczelnej LP.

Znamienne także, że opracowany w DNLP projekt ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym (późniejszy tzw. dekret wrześniowy) został przedstawiony do przedyskutowania

nie na forum PTL, ale na zjeździe delegatów Związku Leśników (w Białowieży w 1932 r.) i został oczywiście przyjęty bez zastrzeżeń.

Gdy jednak w 1936 r. opozycja związkowa (głównie leśnicy z lasów prywatnych) wybrała prezesem przeciwnika A. Loreta i jego polityki gospodarczej w lasach państwowych, ten doprowadził do rozłamu w Związku przez spowodowanie wystąpienia z niego przedstawicieli ALP.

Trudno sobie wyobrazić, aby Polskie Towarzystwo Leśne pozwoliło sprowadzić się do tego rodzaju roli wasala w stosunku do kierownictwa lasów państwowych!

Działalność Towarzystwa

Celem Polskiego Towarzystwa Leśnego – według statutu z 1925 r. i jego zmienionej wersji z 1935 r. – było: "wpływanie na rozwój gospodarstwa leśnego w Rzeczypospolitej Polskiej, popieranie i obrona interesów leśnictwa, szerzenie zamiłowania do nauki i pracy na polu leśnictwa oraz wzajemne kształcenie się w zawodzie leśnym".

W rzeczywistości jednak działalność Towarzystwa była dużo skromniejsza i przejawiała się głównie w akcji odczytowej, co dotyczyło tylko oddziału lwowskiego oraz w akcji memoriałowej. Memoriały wysyłane do odpowiednich resortów i przedstawicieli rządu wyrażały stanowisko Towarzystwa w ważnych kwestiach dotyczących leśnictwa, np. w sprawie ustawy o zagospodarowaniu lasów niepaństwowych z 1927 r., w sprawie szkód mrozowych w lasach podczas ciężkiej zimy 1928/1929 r., w sprawie likwidacji departamentu leśnictwa (1931 r.), w obronie wydziałów leśnych w Poznaniu i Lwowie w 1926 i 1934 r., zagrożonych likwidacją, w sprawie uznania Towarzystwa jako społecznej organizacji opiniodawczej odnośnie leśnictwa (1932), w sprawie ochrony lasów i zalesiania nieużytków (1935) itd. W sumie było 16 tego rodzaju wystąpień Towarzystwa do władz.

Ważną rolę w działalności i rozwoju leśnictwa polskiego odgrywały ogólne zjazdy leśników. Jednak w odróżnieniu od zjazdu krakowskiego z 1907 r., który został zorganizowany przez Galicyjskie Towarzystwo Leśne, w organizowaniu zjazdów powojennych w 1919, 1921 i 1926 r. Towarzystwo Leśne jedynie partycypowało i to raczej przez udział niektórych swych członków. Na IV zjeździe w 1926 r. ustalono, że kolejny V zjazd, odbędzie się w 1932 r. we Lwowie, połączony z obchodami 50-lecia istnienia Towarzystwa. Powołany komitet organizacyjny opublikował program zjazdu oraz odezwę do ogółu leśników o udział w tej imprezie. Jednak w kwietniu 1930 r. nastąpiło przerwanie prac przygotowawczych. Rada Naczelna PTL uzasadniła to słabym odzewem na apel w sprawie uczestnictwa w organizowanym zjeździe, gdyż na 6000 rozesłanych kart zgłoszeniowych otrzymano tylko 240 zgłoszeń, w tym 117 z Małopolski, 107 z województw centralnych i wschodnich oraz 16 z województw zachodnich. Liczby te wskazują też na stopień zaangażowania poszczególnych dzielnic kraju w działalności PTL.

Tak słabe zainteresowanie zjazdem Rada Naczelna tłumaczyła tym, że leśnicy z lasów państwowych napotykali trudności ze strony swych przełożonych, negatywnie do tego nastawionych z inspiracji Dyrekcji Naczelnej LP, niechętniej z reguły wszelkim poczynaniom, inicjowanym i realizowanym przez Polskie Towarzystwo Leśne. Ale zainteresowania tego nie było również ze strony leśników z lasów prywatnych, którzy przecież stanowili

w PTL większość. Bez wątpienia odgrywała tu rolę trudna i coraz bardziej pogarszająca się sytuacja materialna leśników wskutek światowego kryzysu gospodarczego.

W wyniku wymienionych trudności i niekorzystnych uwarunkowań odbyła się we Lwowie 24 października 1932 r. skromna uroczystość 50-lecia Towarzystwa, połączona z walnym zgromadzeniem członków oddziału lwowskiego, przy udziale około 150 osób.

Dodatkowo niekorzystnym zjawiskiem, osłabiającym spistość Towarzystwa, były tarcia w oddziale lwowskim między grupą leśników młodszego pokolenia, żądających bardziej postępowej i prężnej działalności PTL, a grupą właścicieli lasów i leśników starszej generacji opowiadających się za utrzymaniem przewodniej roli przedstawicieli prywatnej wielkiej własności leśnej i dotychczasowych form działalności. W końcu doszło w tym oddziale do rozłamu i opuszczenia Towarzystwa przez grupę 26 bardziej aktywnych działaczy, tzw. młodych.

Spośród ważniejszych osiągnięć Towarzystwa w okresie międzywojennym na podkreślenie zasługuje dalsze regularne wydawanie "Sylwana". W sytuacjach kryzysowych akcję tę wspierała finansowo założona przez Towarzystwo w 1921 r. Spółdzielnia Leśników we Lwowie, zajmująca się przeważnie zaopatrywaniem gospodarstw leśnych w nasiona i sadzonki.

Liczebność członków PTL w ciągu omawianego okresu wahała się od nieco ponad 500 do ponad 700, ale ogólnie była mniejsza niż za czasów Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, mimo że GTL obejmowało tylko jeden zabór.

Polskie Towarzystwo Leśne w okresie powojennym

Rozwój Towarzystwa

Po zakończeniu II wojny światowej, w miarę stabilizowania się stosunków wewnętrznych, szybko odradzały się istniejące przed wojną organizacje i związki. Polskie Towarzystwo Leśne wznowiło swą działalność w 1946 r. pod nieco zmienioną nazwą, jako Polskie Naukowe Towarzystwo Leśne. 5 stycznia 1946 r. odbyło się w Krakowie pierwsze zebranie organizacyjne przyszłego PNTL, na którym wybrano zarząd tymczasowy oraz przedyskutowano projekt statutu Towarzystwa. W połowie grudnia tego samego roku obradował w Warszawie pierwszy po wojnie zjazd delegatów oddziałów Towarzystwa. Przewodniczącym zarządu głównego PNTL został prof. Aleksander Kozikowski. W 1949 r. na przewodniczącego Towarzystwa wybrano prof. Franciszka Krzysika, który funkcję tę pełnił nieprzerwanie aż do swej śmierci – przez 17 lat.

Mimo że PNTL nawiązywało do przedwojennego PTL, to jednak w rzeczywistości bardzo się od niego różniło. W okresie międzywojennym Polskie Towarzystwo Leśne – wskutek zdecydowanej przewagi wśród członków leśników z lasów prywatnych i właścicieli lasów (łącznie ok 66%) – reprezentowało w znacznej mierze interesy sfer posiadających. Po wojnie, w wyniku upaństwowienia lasów prywatnych na mocy dekretów z września i grudnia 1944 r. oraz późniejszych aktów prawnych o przejęciu innych lasów niepaństwowych, członkami PNTL byli przede wszystkim pracownicy lasów państwowych.

Również statutowy cel i zadania PNTL-u były inne niż przed wojną. "Celem Towarzystwa – czytamy w statucie – jest rozwój nauki leśnictwa oraz krzewienie jej w społeczeństwie". Faktycznie jednak w konkretnym działaniu Towarzystwa potrzeby techniczne i organizacyjne gospodarstwa leśnego brały górę nad aspektami naukowymi.

W pierwszych latach swej działalności Towarzystwo walczyło z dużymi trudnościami organizacyjnymi i materialnymi. Dopiero od 1952 r. sytuacja PNTL-u poprawiła się w związku z zaliczeniem go do towarzystw rozwijających działalność pod opieką i z pomocą dotacji Polskiej Akademii Nauk. W 1957 r. Towarzystwo powróciło do swej poprzedniej nazwy (Polskie Towarzystwo Leśne). W częściowo zmienionym statucie podkreślono, że w swej działalności ma ono zdążyć do "ściśłego powiązania nauk leśnych z praktyką". Jednym ze środków zmierzających do tego celu było "inicjowanie akcji, mających na celu powiększenie lesistości kraju, podniesienie poziomu gospodarki leśnej i ochrony przyrody oraz współdziałanie na odcinku tych spraw z kompetentnymi władzami i organizacjami".

Ważną rolę w działalności Towarzystwa spełniały (i spełniają) komisje przy Zarządzie Głównym. Można je podzielić na dwie grupy: na komisje o charakterze funkcjonalnym, ułatwiające pełnienie przez Towarzystwo podstawowych funkcji organizacyjno-administracyjnych oraz na komisje problemowe, mające za zadanie badanie lub opracowywanie określonych zagadnień, ważnych dla nauki i praktyki leśnej. Obecnie tych pierwszych komisji jest 5, drugich – 12.

Jak wiadomo, Zjazd Delegatów Oddziałów jest najwyższą władzą Towarzystwa, uprawnioną do podejmowania najważniejszych decyzji w sprawach organizacyjnych i ogólnej działalności. W ciągu okresu powojennego charakter zjazdów przechodził pewną ewolucję. Początkowo obejmowały one oprócz spraw organizacyjnych również część naukową. Począwszy od 1953 r. tematyka naukowa jest wyodrębniana w osobne sesje naukowe, organizowane z okazji zjazdów. Należy dodać, że w 1957 r. wprowadzono ciągłość numeracji zjazdów od początku istnienia Towarzystwa. Ówczesny 12. Zjazd Delegatów Oddziałów PTL otrzymał numer 57, licząc od pierwszego walnego zgromadzenia członków Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego w 1882 r.

Ograniczone możliwości oddziaływania Towarzystwa w systemie gospodarki centralnie sterowanej

Nadmieniono już, że statutowym celem i zadaniem Towarzystwa było współdziałanie z "kompetentnymi władzami i organizacjami". Jednak to współdziałanie w warunkach tzw. gospodarki planowej nie było takie oczywiste. Jak wiadomo, plany gospodarcze ustalano na całe 5-lecia, do tego z wyprzedzeniem na opracowanie i uzgodnienie z centralnymi władzami planowania i innymi organami decyzyjnymi. Plan na daną pięcioletkę był powszechnie obowiązujący i w zasadzie nie podlegał zmianom. Wpływ resortu na kierunki polityki leśnej oraz ustalanie zadań dla państwowego gospodarstwa leśnego był niewielki. Szczególnie dotyczyło to lat pięćdziesiątych. Przykładowo, decyzje w sprawie wprowadzenia tzw. bezzrębówki lub w sprawie utworzenia rejonów lasów państwowych czy dalszych zasadniczych zmian w strukturze organizacyjnej tych lasów zapadały na szczeblu ponadresortowym – w Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego. Po jej zniesieniu w 1956 r. uprawnienia te przeszły na Komisję Planowania Gospodarczego przy Radzie Ministrów.

Mało tego, w 1954 r. ukazała się uchwała Prezydium Rządu, rozszerzona następnie uchwałą Rady Ministrów – obie z mocą ustawy – w sprawie zasad organizacji ministerstw i centralnych zarządów. Uchwały te postanawiały, że podejmowanie kluczowych decyzji należy do Prezydium Rządu, natomiast zadania ministrów resortowych sprowadzają się jedynie do opracowania wewnętrznych regulaminów dla departamentów i centralnych zarządów, przy czym musiało to być również uzgodnione z odpowiednią władzą centralną. Postanowienia te ostatecznie rozwiewają złudzenia co do rangi urzędu ministra resortowego (każdego) i zakresu jego uprawnień.

Mimo że po wystąpieniach robotniczych w Poznaniu 1956 r. nastąpiło znaczne złagodzenie istniejącego systemu, to jednak wymienione tu postanowienia pozostały nadal w mocy. Nie zostały one uchylone również później mimo postępującej liberalizacji stosunków wewnętrznych w Polsce.

Od 1958 r. zarządzanie lasami państwowymi odbywało się nie na podstawie ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym z 1949 r. – która uległa już zdezaktualizowaniu i stała się "papierowym" aktem prawnym bez większego znaczenia – ale na podstawie doraźnie wydawanych uchwał Rady Ministrów lub Prezydium Rządu, w postaci dekretów. Wystarczy przytoczyć, że np. przekształcenie lasów państwowych w organizację gospodarczą w 1968 r. nastąpiło nie na podstawie wspomnianej ustawy z 1949 r., ale na podstawie uchwały Rady Ministrów z 7 grudnia 1966 r. w sprawie zasad organizacji i funkcjonowania zjednoczeń przemysłowych, a więc aktu prawnego, który w ogóle z lasami nie miał nic wspólnego.

W ciągu dziesięciolecia, od końca lat czterdziestych do końca pięćdziesiątych, w tych tak ważnych dla lasów i państwowego gospodarstwa leśnego sprawach nie zasięgano opinii kół najbardziej z lasami związanych, do jakich zaliczało się Polskie Towarzystwo Leśne. Tego rodzaju odgórne sterowanie gospodarką leśną – podobnie zresztą było w innych działach gospodarki narodowej – znacznie ograniczyło możliwość oddziaływania Towarzystwa na politykę gospodarczą w stosunku do lasów państwowych.

Akcja memoriałowa

Ogólnie oddziaływanie to odbywało się przede wszystkim w formie memoriałów z odpowiednimi ocenami i postulatami. Pierwszy po wojnie memoriał, przedłożony w 1947 r. ministrowi leśnictwa, dotyczył spraw organizacji leśnictwa w Polsce w związku z upaństwowieniem lasów prywatnych oraz utworzeniem resortu leśnictwa. Daleko jednak większe znaczenie miał następny memoriał, z 1956 r., w sprawie "katastrofalnego stanu lasów i gospodarki leśnej" w wyniku nadmiernych wyrębów w okresie planu 6-letniego (1950-1955 r.).

Można tu postawić pytanie, dlaczego Towarzystwo nie wystąpiło w tej kwestii wcześniej, skoro już od 1949 r. gwałtownie nasilała się rujnująca gospodarka w lasach. Jednak w okresie stalinowskim, w warunkach masowych czystek na tle ideologicznym, aresztowań pod byle pretekstem, pokazowych procesów politycznych pod sfingowanymi zarzutami oraz totalnej krytyki wszystkiego, co miało związek z osiągnięciami okresu przedwojennego, występowanie z jakimiś postulatami lub krytyką w ogóle nie było możliwe. Sytuacja zmieniła się dopiero po 1956 roku.

Wspomniany memoriał, skierowany do sejmu, rządu i partii politycznych, zbiegał się w czasie z podobnym krytycznym zbiorowym wystąpieniem przedstawicieli Sekcji Leśnictwa i Drzewnictwa SITLiD na ogólnopolskim Kongresie Inżynierów i Techników w 1957 r. Zmiany poczerwcowe i te wystąpienia zbiorowe organizacji zrzeszających leśników spowodowały, że władze centralne zaleciły, aby w nowo opracowywanym planie na siedmioletnie 1959-1965 obniżono rozmiar pozyskania grubizny o 10%, co i tak było jeszcze dalekie od poziomu wyliczonych przez urządzenie etatów rębnych.

Następne memoriały ukazywały się przeważnie w związku ze zjazdami PZPR. Na tych zjazdach były bowiem podejmowane ważne decyzje i wytyczne w sprawach gospodarczych. W 1969 r. w ramach dyskusji nad tezami KC na V zjazd partii Towarzystwo wystąpiło z memoriałem o stanie lasów i możliwościach zwiększenia produktywności gospodarstwa leśnego w Polsce. Na kolejny VI zjazd partii w 1972 r. wytyczne w sprawach podnoszenia produktywności lasów zostały przedyskutowane i uchwalone na Zjeździe Delegatów Oddziałów PTL w Gdańsku we wrześniu 1971 r. Podobne wystąpienia Towarzystwa miały miejsce z okazji kolejnych zjazdów partii w 1976 i 1980 r.

W 1972 r. Towarzystwo złożyło ministrowi leśnictwa i przemysłu drzewnego memoriał w sprawie regionalizacji zagospodarowania lasu. Memoriał ten był również dyskutowany na otwartym posiedzeniu Rady Naukowej IBL. W 1982 r. Zjazd Delegatów Towarzystwa przedyskutował i przyjął memoriał w sprawie realizowanej przez rząd polityki leśnej. Ważnym uzupełnieniem tych memoriałów był opracowany przez Towarzystwo w 1982 r. "Raport o stanie lasów i gospodarstwa leśnego w Polsce", przedłożony władzom i odpowiednim instytucjom.

Inne formy działalności

Jeśli chodzi o inne formy działalności Towarzystwa, to wobec mnogości i różnorodności zagadnień dyskutowanych na walnych zjazdach, sesjach naukowych, konferencjach terenowych oraz wobec wielotorowości działań i prac Zarządu Głównego, poszczególnych komisji i oddziałów można jedynie ogólnie wskazać na ważniejsze kierunki tej działalności.

Prócz akcji memoriałowej, o czym była już mowa, najwięcej uwagi poświęcano sprawom zagospodarowania lasu. Do najczęściej omawianych na zjazdach tematów należały (w nawiasach lata odbytych sesji): problemy zagospodarowania lasów w Bieszczadach (zjazd PNTL w 1950 r.) i lasów górskich (zjazdy i sesje naukowe PTL w latach 1956, 1957, 1959), zalesianie halizn, zrębów wojennych i nieużytków (1954), zagadnienia typologii, gleboznawstwa i fitopatologii leśnej (1953, 1958), sprawy wieku rębności drzewostanów (1960) i zadrzewień (1961, 1967), sprawy regionalizacji zasad zagospodarowania lasu (1963, 1964, 1966, 1967, 1968, 1969), utworzenia funduszu leśnego (1959, 1962), wzrostu produktywności gospodarstwa leśnego (1959, 1962, 1967), spraw ochrony środowiska i sanitarnego stanu lasów (1965, 1966, 1968, 1969, 1970, 1971) itd.

Nie mniej aktywna była działalność Towarzystwa w ciągu obecnego dziesięciolecia, o czym świadczą tytuły odbytych sesji naukowych – przykładowo: "W poszukiwaniu nowego modelu leśnictwa polskiego" (1990), "Problemy odtwarzania lasu w Sudetach Zachodnich – terenach klęski ekologicznej" (1992), "Gospodarka leśna w Karpatach w zmieniających się warunkach ekologicznych" (1995), "Leśne Kompleksy Promocyjne – rola i

zadania" (1997), "Leśnictwo polskie wobec prywatyzacji oraz prawa Unii Europejskiej" (1998), "Przyszłość Lasów Państwowych – zasady funkcjonowania i struktura organizacyjna" (1999).

Dużo uwagi w dyskusjach na zjazdach delegatów i w pracach Towarzystwa poświęcono sprawom współpracy naukowej PTL z SITLiD, IBL, placówkami PAN, wydziałami leśnymi uczelni rolniczych oraz zagranicznymi towarzystwami leśnymi. Towarzystwo występowało też w obronie likwidowanego w 1954 r. Wydziału Leśnego WSR w Krakowie, a następnie walnie przyczyniło się do jego reaktywowania w 1963 r.

Nie mniejszą uwagę przywiązywano do kwestii kształcenia kadr dla potrzeb praktyki, podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników leśnictwa, problemu organizacji pracy, podniesienia rangi społecznej zawodu leśnika, zorganizowania muzeum leśnictwa, które zapoczątkowało powstanie Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.

Towarzystwo może się również poszczycić znacznymi osiągnięciami w dziedzinie wydawnictw, przede wszystkim ciągłości wydawania "Sylwana" i utrzymania go na wysokim poziomie naukowym. W zakresie opracowania publikacji książkowych szczególne osiągnięcia ma Komisja Historii Leśnictwa PTL.

Liczebność członków Towarzystwa w okresie powojennym była wysoka, z ciągłą tendencją wzrostową: od 320 członków w 1946 r. i 1452 w 1950 r. do 2213 członków w 1975 r. i 2834 członków w 2000 roku.

Uogólnienia końcowe

Przegląd blisko 120-letniej historii i dokonań Polskiego Towarzystwa Leśnego (licząc od 1882 r.) wykazuje, że w ciągu tego okresu jego rozwój napotykał duże trudności. Za najmniej korzystne należy uznać: okres międzywojenny i pierwsze kilkanaście lat po II wojnie światowej. W zasadzie dopiero od początku lat sześćdziesiątych działalność i osiągnięcia Towarzystwa są coraz bardziej widoczne. Doroczne zjazdy delegatów oraz sesje naukowe i konferencje terenowe były (i są) wolną trybuną, umożliwiającą dyskusowanie nad ważnymi, aktualnymi problemami leśnictwa w skali krajowej i regionalnej, pozwalają na podejmowanie uchwał i wysuwanie pod adresem resortu i władz centralnych postulatów zawierających propozycje zmian i usprawnień organizacyjnych w różnych dziedzinach gospodarstwa leśnego.

Szczególną troską Towarzystwa było i jest zagadnienie właściwego zagospodarowania lasów, prowadzące do podniesienia ich produktywności. W swych pracach i staraniach nie ograniczało się ono tylko do problemów ogólnych, lecz także starało się współdziałać w rozwiązywaniu konkretnych zagadnień z zakresu hodowli, ochrony lasu, ochrony przyrody i środowiska itp. – zarówno od strony przyrodniczej, jak również technicznej i ekonomicznej. Ta działalność Towarzystwa oceniana była i jest jako bardzo celowa i korzystna w zbiorowym wysiłku nad podniesieniem stanu naszych lasów i leśnictwa.

Literatura

1. **Broda J.:** Dzieje ruchu związkowego robotników drzewnych i pracowników leśnictwa w Polsce do 1939 roku. Warszawa 1977.
2. **Broda J.:** Historia leśnictwa w Polsce. Wyd. AR w Poznaniu. Poznań 2000.
3. **Kasprzyk S.:** Dzieje Polskiego Towarzystwa Leśnego 1882-1982. PWRiL. Warszawa 1984.
4. **Krajski W.:** 75 lat społecznej, kulturalnej i naukowej działalności Polskiego Towarzystwa Leśnego. "Sylwan", 11/1957.
5. **Krzysik F.:** Działalność i zadania Polskiego Towarzystwa Leśnego na tle obecnego stanu lasów i gospodarstwa leśnego. "Sylwan", 5-6/1958.
6. **Krzysik F.:** Polskie Towarzystwo Leśne – jego działalność i kierunki rozwoju. "Nauka Polska", 5/47/1963.
7. **Krzysik F.:** Polskie Towarzystwo Leśne w 25-leciu Polski Ludowej. "Sylwan", 7/1971.
8. Materiały na jubileuszowy zjazd z okazji 90-lecia Towarzystwa oraz sesja naukowa pt. Rola lasów i leśnictwa w ochronie środowiska. PTL, Kraków 1972.
9. **Miklaszewski J.:** Ogólny rzut oka na rozwój leśnictwa w Królestwie Polskiem w XIX wieku – referat na Pierwszym Zjeździe Polskich Leśników w Krakowie, 1907.
10. **Skoraczewski F.:** Rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Wielkim Księstwie Poznańskim – referat... j.w.
11. **Szczerbowski I.:** Pamiętnik 25-letniej działalności Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego 1882-1907. Lwów 1907.
12. **Szczerbowski I.:** Pogląd na rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Galicji – referat na Pierwszym Zjeździe Polskich Leśników w Krakowie, 1907.
13. "Sylwan", 1882-1939, 1947-2000 (sprawozdania ze zjazdów i sesji naukowych GTL i PTL, komunikaty).

*Akademia Rolnicza
ul. Wojska Polskiego 71c, 60-625 Poznań*